

فرشته‌های ساکن زمین

مسئولیت و تعهد نسبت به والدین

حسین امینی پویا

قربانی شدن ارتباطات انسانی

کسی که از نظر آموزه‌های دینی نسبت به همه انسان‌ها تعهد دارد آشکار است نسبت به افراد خانواده و نزدیکان تعهد و مسئولیتی دوچندان احساس می‌کند و به نیازهای مادی و معنوی آنها می‌اندیشد. متأسفانه مدرنیته که آرام‌آرام در زندگی ما وارد شده، تغییرات عمده‌ای در ارزش‌ها، باورها و فرهنگ ما پدید آورده است. یکی از آن تغییرات قربانی شدن ارتباطات انسانی به خصوص در محدوده زندگی خانوادگی است که به ارتباط‌های محدود و سرد و بعضاً نامهربانانه منجر شده است.

صله رحم، دایره‌های گسترده

در نگاه اسلام خانواده شکل محدود آن؛ یعنی زن، مرد و فرزندان نیست. همان گونه که می‌دانید خانواده و حقوق و مسئولیت ما در قبال آن با تعبیر صله رحم بیان شده است که دایره‌های بسیار گسترده دارد و بسیاری از وابستگان دور را هم شامل می‌شود چه رسد به پدر بزرگ‌ها، مادر بزرگ‌ها، عموها، عمه‌ها، خاله‌ها، دایی‌ها و فرزندان آنها که از نزدیکان به حساب می‌آیند. البته با توجه به گستره پیوند خویشاوندی از یک سو و ناتوانی انسان‌ها در رعایت آن با همه خویشاوندان از سوی دیگر در آیات و روایات اسلامی به رعایت ترتیب در پیوند خویشاوندی توجه شده است. قرآن می‌فرماید: «خدا را عبادت کنید و چیزی را با او شریک نسازید و به پدر و مادر و خویشاوندان و یتیمان و بینوایان و... نیکی کنید.» (نساء: ۳۶)

مراتب صله رحم

بر پایه آموزه‌های دینی مراتب صله رحم به

شرح زیر است: پدر و مادر و از این دو مادر مقدم است، برادران و خواهران، دیگر اقوام نسبی مثل عموها و عمه‌ها و بستگان سببی و... (مفاتیح‌الحیاء، ص ۲۱۷)

امام حسین (ع) می‌فرماید: «از رسول خدا شنیدیم که فرمود (در رعایت مسئولیت‌ها) از خانواده خود آغاز کن، از مادرت، پدرت و خواهرت، برادرت و سپس نزدیکان و نزدیک‌ترها.» (الحیاء، ج ۸، ص ۱۰۰)

در قرآن مجید نیز آمده است: «آدمی را به نیکی کردن به پدر و مادرش سفارش کردیم. مادرش او را به دشواری حمل کرده و با دشواری به زمین نهاد.» (احقاف: ۱۵)

«و پروردگارت حکم کرده جز او را نپرستید

و به پدر و مادر خود نیکی کنید. اگر یکی از آنان یا هر دو در کنار تو به پیروی رسیدند به آنان حتی اف (کمترین بی‌حرمتی لفظی) مگو و بر سر آنان فریاد مزن و محترمانه و مؤدبانه با آنان سخن بگوی و از مهربانی بال فروتنی بر آنان بگستر و بگو پروردگارا بر آنان رحمت آور همان گونه که آنان در کودکی مرا پروردند. (اسراء: ۲۴، ۲۳)

امام صادق در شرح جمله «از مهربانی بال فروتنی بر آنان بگستر» فرمود: «یعنی خیره به آنها نگاه نکن، بلکه نگاهی از سر مهرورزی و دلسوزی به آنان داشته باش و صدای خود را از صدای آنها بلندتر نکن و دست خود را بالاتر از دست آنها مبر و هیچ‌گاه جلوتر از آنها راه مرو.» (الحیاء، ج ۸، ص ۵۷۲)

حق مادر

امام رضا (ع) نیز در مورد حق مادر می‌فرماید: «بدان که حق مادر واجب‌ترین و لازم‌ترین حقوق است؛ زیرا مادر دشواری بارداری را به خویش هموار می‌سازد در صورتی که

هیچ‌کس چنین شکیب نمی‌آورد. مادر با چشم و گوش و با تمام وجود از فرزند پاسداری می‌کند آن هم با خرسندی و شادمانی. از کودک با همه مشکلاتی که کسی را یارای پذیرش آنها نیست نگه‌داری می‌کند. با خشنودی گرسنه می‌ماند تا فرزند سیر باشد. تشنگی می‌کشد تا او سیراب شود. او را در سایه قرار می‌دهد و خود سوز آفتاب را تحمل می‌کند (بنابراین) باید پاس‌داشت او و نیکی و نرمش با مادر به فراخور فداکاری‌های او باشد. اگر چه شما توان آن را ندارید که کمترین حقوق مادر را ادا کنید مگر به یاری خداوند.»

(مستدرک الوسایل، ج ۱۵، ص ۱۸۰)

حق مادر به قدری گسترده و مهم است که پیامبر (ص) می‌فرماید: «هرگاه در نماز مستحبی بودی و پدرت تو را فراخواند نمازت را قطع مکن، ولی اگر مادرت تو را فراخواند نمازت را قطع و اجابتش کن.» (وسایل، ج ۱۵، ص ۱۸۱)

حقوق پدر و مادر و مسئولیت‌ها

آثار بدرفتاری با پدر و مادر

بدرفتاری با پدر و مادر افزون بر کیفر اخروی زیان‌های دنیوی نیز دارد. امام صادق(ع) می‌فرماید: «از جمله پیامدهای دنیوی آزار والدین اجابت نشدن دعاست که هوا (فضای معنوی) را تاریک می‌کند.» (همان، ص ۲۲۸) متأسفانه هستند جوانانی که با پرخاشگری لفظی دل مادران را شکسته‌اند و به تنگناهایی در زندگی گرفتار شده‌اند. آنان کامیابی‌هایی را از دست داده‌اند که نمی‌دانند علت آن چیست. در مقابل چه بسیار جوانانی که احترام حضور پدر و مادر را نگاه می‌دارند و حرمتشان را نمی‌شکنند و به توفیق‌های بزرگ مادی و معنوی دست می‌یابند.

نیکی کردن

«پروردگارت حکم کرده جز او نپرستید و به پدر و مادر نیکی کنید.» (اسرا: ۲۶)

به احترام پدر برخاستن

امام علی(ع) فرموده است: «میهمانت را گرامی بدار هر چند حقیر باشد. برای پدر و آموزگارت از جای خود برخیز هر چند فرمان‌روا باشی.» (غرر حدیث، ۲۳۴۱)

فروتنی به هنگام خشم پدر

پیامبر فرمود: «از جمله حقوق پدر بر فرزندش آن است که هنگام خشم و ناراحتی در برابر او فروتن (و آرام) باشد.» (کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۷۳) هنگامی که از پیامبر(ص) درباره حق پدر بر فرزند پرسیده شد فرمود: «او را به نام صدا نزنند. جلوتر از او راه نرود. پیش از او ننشینند و برای او دشنام خواهی نکنند (یعنی کاری نکنند که دیگران به پدرش دشنام دهند).» (کافی، ج ۲، ص ۱۵۸)

فراخور این موهبت‌ها. (که از پدر داری).» (الحیة، ج ۸، ص ۱۰۲)

حق پدر

آگاهی از حق پدر و ارزش و منزلت وی گام نخست در احسان به اوست. رسول اکرم(ص) می‌فرماید: «رضایت پروردگار در رضایت پدر و خشم پروردگار در خشم اوست.» (مفاتیح‌الحیة، ص ۲۲۴)

استمرار نیکی به پدر و مادر

مسئولیت ما با مرگ پدر و مادر تمام نمی‌شود. پس از مرگ نیز باید به یاد آنان بود و اگر بدهکاری داشتند آن را ادا کرد و برای آنها خیرات فرستاد. امام باقر(ع) فرموده است: «اگر کسی به والدین خود در زمان حیات برسد و با آن دو نیکوکار باشد، ولی پس از مرگ بدهکاریشان را نپردازد و برای آنان استغفار نکند خدا وی را عاق والدین به‌شمار می‌آورد.» (مفاتیح‌الحیة، ص ۲۲۶)

امام صادق(ع) نیز فرموده است: «شخصی نزد پیامبر(ص) آمد و گفت به چه کسی نیکی کنم؟ پیامبر(ص) فرمود به مادرت. (دیگر بار) گفت به چه کسی نیکی کنم؟ پیامبر(ص) فرمود به مادرت. باز گفت دیگر به چه کسی نیکی کنم؟ پیامبر(ص) فرمود به مادرت. آن مرد گفت دیگر به چه کسی نیکی کنم؟ پیامبر این بار فرمود: به پدرت.» علامه مجلسی(ره) می‌گوید: «به این حدیث استدلال شده است که سه چهارم نیکی‌ها از آن مادر است.» (الحیة، ج ۸، ص ۵۸۰)

پدر، ریشه نعمت‌ها

امام سجاده(ع) می‌فرماید: «حق پدرت این است که بدانی او اصل (و ریشه) تربیت و تو فرع (و شاخه) او هستی و اگر او نبود تو نیز نبود. پس هرگاه در خود چیزی دیدی که برایت جالب بود بدان که پدرت اصل این موهبت‌ها برای توست. پس خدای را سپاس گزار و از پدرت سپاسگزاری کن به